

РОЗДІЛ 2

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ

УДК 331.5

Т.Г. Гуцан

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті проаналізовано основні проблеми соціального захисту молоді в національній економіці. З'ясовано, що соціальний захист молоді є одним із найважливіших факторів існування майбутньої держави, її економічного та соціального розвитку. Визначено, що останнім часом загострилося чимало молодіжних проблем, серед яких найголовнішими є: низький рівень життя молоді, безробіття і значна економічна та соціальна залежність від батьків; шлюбно-сімейні проблеми; низька народжуваність; матеріальна незабезпеченість, відсутність умов для поліпшення житлових умов; поганий стан здоров'я і зростання рівня соціальних відхилень; втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму. Це, в свою чергу, ще раз довело необхідність соціального захисту молоді як комплексу організаційно-правових, фінансово-економічних, соціально-культурних й інформаційних заходів, спрямованих на пом'якшення впливу на молодь негативних факторів соціального ризику спричинених дією ринку. Обґрунтовано, що соціальний захист молоді, на відміну від соціального захисту інших груп населення, пов'язаний із вирішенням проблеми молодіжного безробіття. Вирішення даної проблеми можливо шляхом забезпечення високого рівня конкурентоспроможності молоді на ринку праці, активної її мотивації до підприємницької діяльності, стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, а також розробка стратегії молодіжної зайнятості в регіональному розрізі.

Ключові слова: *молодь, соціальний захист, молодіжна зайнятість, соціальний захист молоді, підприємницька діяльність.*

В статье проанализированы основные проблемы социальной защиты молодежи в национальной экономике. Выяснено, что социальная защита молодежи является одним из важнейших факторов существования будущего государства, ее экономического и социального развития. Определено, что в последнее время обострилось немало молодежных проблем, среди которых самыми главными являются: низкий уровень жизни молодежи, безработица и значительная экономическая и социальная зависимость от родителей; брачно-семейные проблемы; низкая рождаемость; материальная необеспеченность, отсутствие условий для улучшения жилищных условий; плохое состояние здоровья и рост уровня социальных отклонений; потеря идеалов, социальной перспективы, жизненного оптимизма. Это, в свою очередь, еще раз доказало необходимость социальной защиты молодежи как комплекса организационно-правовых, финансово-экономических, социально-культурных и информационных мероприятий, направленных на смягчение влияния на молодежь негативных факторов социального риска вызванных действием рынка. Обосновано, что социальная защита молодежи, в отличие от социальной защиты других групп населения, связана с решением проблемы молодежной безработицы. Решение данной проблемы возможно путем обеспечения

высокого уровня конкурентоспособности молодежи на рынке труда, активной ее мотивации к предпринимательской деятельности, стимулирование работодателей к созданию новых рабочих мест, а также разработки стратегии молодежной занятости в региональном разрезе.

Ключевые слова: молодежь, социальная защита, молодежная занятость, социальная защита молодежи, предпринимательская деятельность.

In the article the basic problems of social defense of young people are analyzed in a national economy. It is found out, that social defense of young people is one of major factors of existence of the future state, her economic and social development. Certainly, that lately became sharp quite a bit youth problems among which the most important is: low level of life young, unemployment and considerable economic and social dependence on parents; marriage-domestic problems; subzero birth-rate; material unwell-being, absence of terms for the improvement of housing terms; bad state of health increase of level of social rejections; loss of ideals, social prospect, vital optimism. It, in turn, once again led to the necessity of social defense of young people as to the complex of organizational-legal, financial-economic, socio-cultural and informative measures, sent to softening of influence on the young people of negative social risk of caused factors by the action of market. Reasonably, that social defense of young people, unlike social defense of other groups of population, related to the decision of problem of youth unemployment. Decision of this problem possibly by providing of high level of competitiveness young at the market labors, her active motivation to entrepreneurial activity, stimulation of employers to creation of new workplaces, and also development of strategy of youth employment in a regional cut.

Keywords: young people, social defense, youth employment, social defense of young people, entrepreneurial activity.

Постановка проблеми. Молодіжна проблема є актуальною тому, що молодь – це майбутнє України. На даний час молодь складає 30% населення планети, і саме вона займе з часом основні позиції як в економіці та політиці, так і в соціальній та духовній сферах суспільства. Саме тому, молодь вимагає з боку держави особливого соціального захисту, оскільки вона є основним джерелом поповнення економічно активного населення.

Аналіз актуальних досліджень. У наукових дослідженнях вітчизняні науковці особливу увагу приділяють економічним проблемам молоді та правовим аспектам молодіжної політики. Слід відзначити наукові праці М. Головатого, Е. Лібанової, В. Онікієнка, О. Яременко та інших вчених, які спрямовують свої зусилля на вирішення питань зайнятості населення та працевлаштування молоді на ринку праці України. Поряд з вітчизняними дослідниками проблемам системи соціального захисту та соціальної адаптації

молоді у соціумі приділяли увагу такі зарубіжні науковці як Л. Ерхард, Х. Ламперт, Д. Остеррайх, Р. Хекманн та інші. Втім, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, що присвячені проблемам молоді, зазначимо, що недостатньо дослідженими є проблеми соціального захисту молоді в національній економіці. Отже, **метою** статті є аналіз сучасних проблем молоді, її соціального захисту в національній економіці та розробка пропозицій, спрямованих на подолання кризових явищ у цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист молоді є одним із найважливіших факторів існування майбутньої держави, її економічного, соціального, культурного розвитку. Під соціальним захистом молоді ми розуміємо комплекс організаційно-правових, фінансово-економічних, соціально-культурних й інформаційних заходів, спрямованих на пом'якшення впливу на молодь негативних факторів соціального ризику спричинених дією ринку, на повноцінну реалізацію державних гарантій і місцевих ініціатив в сфері забезпечення гармонійного розвитку молодіжних верств населення, на підтримку молодіжних рухів і громадських об'єднань, які формуються в дусі утвердження національної ідеї й соціалізації свідомості підростаючих поколінь.

Ефективність функціонування системи соціального захисту молоді залежить від: законодавчо-нормативної бази формування й реалізації молодіжної політики зайнятості та соціального захисту; повноцінного фінансового забезпечення загальнонаціональних та регіональних молодіжних програм; широкої інфраструктурної мережі соціальних інституцій, що забезпечують виконання молодіжних програм та їх заходів; децентралізації функцій молодіжної соціальної політики; розвитку культури й самосвідомості самої молоді.

Наразі сучасні суспільні процеси різко змінили соціальне, матеріальне і політичне становище молоді. Останнім часом загострилося чимало молодіжних проблем, серед яких найголовнішими є: низький рівень життя, безробіття і значна економічна та соціальна залежність від батьків; шлюбно-сімейні

проблеми; низька народжуваність – вже протягом трьох з половиною десятиліть в Україні зберігається рівень народжуваності, який не забезпечує навіть відтворення поколінь; матеріальна незабезпеченість, відсутність умов для поліпшення житлових умов; поганий стан здоров'я і зростання рівня соціальних відхилень; втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму.

У нинішніх умовах молоде покоління найбільше стурбоване економічними проблемами. У молодіжному середовищі панує найвищий рівень безробіття. Проблеми, з якими стикається молодь під час пошуку роботи, є вимагання стажу роботи, відповідної освіти, знань та умінь. За даними Державної служби статистики України, у 2012 р. рівень зайнятості серед осіб у віці 25-29 років був вищий, ніж у середньому по Україні та становив 73,8%. Серед осіб у віці 15-24 роки цей показник складав всього лише 33,7% [2]. Тенденція щодо незайнятості молоді даного віку притаманна нашій країні через низку причин [5, с. 82]: за вітчизняним законодавством обов'язковою є повна середня загальна освіта, а особи 14-17 років є учнями загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій, профтехучилищ та інших освітніх закладів; мінімальний вік для прийому на роботу становить 16 років; прийняття на роботу 15-річних допускається як виняток за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює.

У безробітних віком 25-34 роки головною причиною незайнятості є звільнення за власним бажанням з підстав: низька оплата праці, незадовільна організація та умови праці, сімейні або життєві обставини, пов'язані з переїздом, відсутність перспектив кваліфікаційного росту, невідповідність заробітної плати рівню кваліфікації. Лише незначна кількість молодих людей залишили попереднє місце роботи з метою відкрити власну справу. Серед опитаної молоді власний бізнес має лише 6% молодих людей. Головна перешкода для започаткування і ведення власної справи – брак стартового капіталу, хабарництво чиновників, а також висока ставка податкового навантаження.

Можна констатувати, що вирішальними чинниками під час працевлаштування молоді виступають фактори [4, с. 195-198]: соціальні та

професійні орієнтації молоді; мотиви професії; економічні орієнтації; уявлення про життєвий успіх та способи його досягнення; економічна активність.

До головних проблем сучасної молоді відноситься також значна економічна та соціальна залежність від батьків, перш за все – забезпечення житлом. Кількість молодих сімей, які перебувають на квартирному обліку, щорічно збільшується. Сьогодні в Україні існують три умови отримання молодіжного кредиту: вік кандидата не старше 35 років; перебування на квартирному обліку; платоспроможність кандидата (постійне місце роботи). При цьому молодіжний кредит надається на термін до 30 років [6]. Такий напрямок кредитування є перспективним для нашої держави, однак на сьогодні механізм його реалізації є недосконалим через мізерне фінансування про що свідчить аналіз результатів Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 рр. Фактичні показники обсягу інвестицій в будівництво та придбання житла для молоді за даною Програмою в 1,5 рази менші ніж було заплановано, забезпечення житлом молодих сімей відбулося на 50%, обсяг введеного в експлуатацію житла склав 2,62 тис. м², що на 2,25 тис. менше ніж було заплановано [3]. Проте, Урядом вже затверджена нова Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013-2017 роки, обсяг фінансування якої має скласти 5460 млн. грн. [1].

Проблемним залишається питання щодо надання пільгових кредитів молодим сім'ям для придбання житла. Дані табл. 1 свідчать про те, що прослідковується тенденція до зменшення кількості наданих молодіжних кредитів – у порівнянні з 2005 р. їх кількість зменшилась в 3 рази. Крім того, можемо спостерігати стрімке зменшення видатків Державного бюджету у даному напрямку – протягом досліджуваного періоду видатки скоротилися в середньому в 2 рази, натомість видатки місцевих бюджетів зросли майже вдвічі, що говорить про посилення ролі саме місцевих бюджетів у розвитку політики молодіжного кредитування. В 2012 р. було надано всього 194 кредита, проте на сьогодні поліпшення житлових умов потребує 11202 сім'ї, тобто

розходження є значними і мають, на жаль, довгостроковий характер.

На становищі молоді позначається загальне зниження рівня життя та зубожіння населення. Значна частина молодих людей знаходиться на межі бідності. Кризовий стан суспільства негативно відбивається на відношенні молоді до трудової діяльності. Більше половини молодих людей зазначають, що оплата за роботу, яку вони сьогодні виконують, не забезпечує їм можливості вирішувати насущні проблеми. Водночас для значної частини молоді країни очевидним є незаконне швидке збагачення окремих її громадян, що підсилює незадоволення своїм матеріальним становищем.

Таблиця 1

Динаміка розвитку молодіжного житлового кредитування

Рік	Виділено з Державного бюджету, тис. грн.	Виділено з місцевих бюджетів, тис. грн.	Надано кредитів	Проінвестовано житла, кв. м.
2005	110571,38	20823,09	1089	79834,40
2006	91002,02	34019,30	646	45648,10
2007	94273,30	51450,60	632	44977,10
2008	76799,37	56538,10	486	35225,40
2009	0,00	34191,3	127	9323,60
2010	36119,96	31102,49	242	17298,30
2011	59999,90	40253,21	340	23338,58
2012	24891,26	37735,71	194	13886,60

Актуальною проблемою, з якою зіткнулося наше суспільство, стала шлюбно-сімейна проблема. За даними Державного комітету статистики України в 2012 р. кількість зареєстрованих шлюбів становила 278,3 тис. осіб, тоді як за даними Державної судової адміністрації України судами першої інстанції було розглянуто 117896 справи про розірвання шлюбу позовного провадження із задоволенням позову та 805 справ про розірвання шлюбу окремого провадження із задоволенням заяви. За останнє десятиліття спостерігається позитивна тенденція щодо народжуваності (2002 р. – 390,7 тис. осіб; 2007 р. – 472,7 тис. осіб; 2012 р. – 520,7 тис. осіб). Однак, така позитивна тенденція нівелюється високою смертністю населення – у 2012 р. померло на 112,4 тис. осіб більше ніж народилося. Природний приріст населення склав –

142,4 тис. особи [2].

Погіршення фізичного та психічного здоров'я молоді – ще одна з актуальних проблем сьогодення. Значного поширення набули соціально зумовлені хвороби. Погіршується епідемічна ситуація щодо ВІЛ/СНІДу, який вражає насамперед молоде покоління. Серед зареєстрованих наркоманів – молодь віком до 28 років становить 80%. За останні 10 років частка хворих на наркоманію серед неповнолітніх збільшилася у 6-8 разів. Смертність серед осіб цієї групи зросла у 40 разів. Хворіє на наркоманію переважно молодь, яка не працює.

Економічні негаразди сучасного періоду негативно вплинули на соціальне здоров'я молоді. Для значної частини молодих людей гострими стали проблеми бідності, безпритульності, безробіття та насильства. Останні роки обмежені ресурси спрямовувалися головним чином на лікування та підтримку невідкладної допомоги, а профілактиці захворювань та популяризації засад здорового способу життя не приділялося належної уваги.

До числа особливо тривожних тенденцій у молодіжному середовищі відноситься відставання рівня освіти від рівня, досягнутого найбільш розвиненими країнами; прискорення падіння престижу загальної і професійно-технічної освіти; збільшення числа молоді, що починає трудову діяльність із низьким рівнем освіти; орієнтація багатьох ланок освіти на «потокове» відтворення спеціалістів без урахування вимог споживачів; зниження інтелектуального рівня молоді та відтік обдарованих юнаків і дівчат закордон.

На жаль, існуючі економічні і соціальні програми практично не враховують специфічну соціальну позицію молодого покоління в процесі суспільного розвитку. У зв'язку з цим необхідно підсилити увагу до соціальних проблем молоді, визначенню засобів, форм, методів і критеріїв роботи з молодим поколінням. Соціальний захист – це передусім складна проблема, яка по-різному розв'язується в межах конкретної країни і яка покликана забезпечити нормальний розвиток економіки.

Соціальний захист молоді, на відміну від соціального захисту інших груп

населення, пов'язаний із вирішенням проблеми молодіжного безробіття. Формування молодіжної частини національного ринку праці повинно базуватися на концепції, яка передбачає розширення сфери продуктивної зайнятості на основі модернізації робочих місць, забезпечення активної мотивації молоді до підприємницької діяльності, а також високого рівня її конкурентоспроможності на ринку праці.

Результативною формою сприяння зайнятості молоді є розвиток підприємницької діяльності. Серйозною перешкодою для молодих людей, які бажають організувати власний бізнес, є проблема обмеженого доступу підприємців до інформації щодо кредитування малого бізнесу. Першочерговим завданням держави у сфері підтримки підприємницьких ініціатив молоді має стати створення сприятливого бізнес-клімату, сприяння започаткуванню власної справи, полегшенню доступу на ринок – так званого «входу на ринок», створення ефективного механізму залучення іноземних кредитних ресурсів для фінансування програм мікрокредитування для молодих підприємців.

Дієвою формою підтримки молодіжної зайнятості є працевлаштування молодих безробітних громадян шляхом надання роботодавцю дотацій за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Це стимулюватиме роботодавців працевлаштовувати молоду людину, яка згодом зможе закріпитися на виробництві і стати по справжньому кваліфікованим фахівцем. Допомогти вирішити в межах нормативно-правових документів це питання зможе лише сама молодь, об'єднавшись для цього у громадські організації. Діяльність громадських об'єднань підприємців – це конкретна підтримка й розвиток молодіжного підприємництва як у цілому в Україні, так і в кожному конкретному регіоні. Дієвість такої підтримки вимірюється тим, настільки вільно й прозоро вони можуть займатися бізнес-діяльністю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Соціальний захист молоді сьогодні передбачає в першу чергу створення умов для вирішення

проблеми молодіжного безробіття. Це можливо шляхом посилення державного регулювання ринку освітніх послуг щодо підготовки молодих фахівців з урахуванням попиту на робочу силу молоді у розрізі професій та планування кваліфікаційно-освітньої структури її пропозиції; розроблення механізму щодо ефективного працевлаштування молоді та обмеження молодіжної зайнятості у неформальному секторі економіки; забезпечення високого рівня конкурентоспроможності робочої сили молоді на національному ринку праці. Доцільним, на нашу думку, є продовження досліджень щодо стимулювання молодіжного підприємництва та стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, а також розробка стратегії молодіжної зайнятості в регіональному розрізі.

Література

1. Державна програма забезпечення молоді житлом на 2013-2017 роки / Затверджена постановою КМУ від 24 жовтня 2012 р. № 967. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/967-2012-п>.
2. Державне регулювання соціальних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bagatoreferativ.com.ua.
3. Звіт Голови правління Фонду про стан виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2002-2012 роки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molod-kredit.gov.ua/vistup.php>.
4. Кравченко В.Л. Сучасний стан зайнятості молоді в регіонах України / Продуктивні сили і регіональна економіка : зб. наук. праць / В. Л. Кравченко. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – Ч. 1. – С. 195-198.
5. Молодь в умовах становлення незалежної України (1991-2011): Щорічна доповідь Президентів України, ВРУ, КМУ про становище молоді в Україні / МОНУ; за заг. ред. О.В. Белишев. – К., 2011. – 316 с.
6. Офіційний сайт Державного фонду сприяння молодіжному кредитуванню. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.molod-kredit.gov.ua>].